

Розділ 9. СОЦІАЛЬНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА. ПЕНСІЇ

СОЦІАЛЬНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Терещенко Л. В.

Свободу від нужденності в масовому масштабі може гарантувати лише держава.

М. Грайфенхаген

Соціальні права і свободи — це право на гідний людини рівень життя і соціальний захист із боку суспільства і держави. Конституцією передбачені наступні соціальні права: право на працю (ст. 43 Конституції України); право на страйк (ст. 44 Конституції України); право на відпочинок (ст. 45 Конституції України); право на соціальний захист (ст. 46 Конституції України); право на житло (ст. 47 Конституції України); право на достатній життєвий рівень (ст. 48 Конституції України); право на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування (ст. 49 Конституції України).

Найбільш важливими із соціальних прав є право на соціальний захист і право на працю. Стаття 1 Конституції України передбачає, що Україна є соціальна держава. Відповідно до статей 17 і 46 Конституції України право на соціальний захист включає право на: 1) соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей; 2) забезпечення громадян: у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, пе-

редбачених законом. Відповідно до ст. 43 Конституції України змістом права на працю є можливість заробляти собі на життя працею, яку кожен вільно обирає або на яку вільно погоджується. Крім того ст. 43 Основного Закону передбачає, що держава: по-перше, гарантує кожному: рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності; право на належні, безпечні і здорові умови праці; право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом; право на своєчасне одержання винагороди за працю; захист від незаконного звільнення; по-друге, зобов'язує державу: створювати умови для повного здійснення громадянами права на працю; реалізовувати програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб; по-третє, забороняє використання примусової праці; праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах.

ВИДИ ПЕНСІЙ

Павловська Н. В.

На державу слід дивитися як на страхове товариство, куди кожен член вносить певну частку своєї свободи.

К. Людвіг Берне

Закон України «Про пенсійне забезпечення» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>) визначає два види пенсій: трудові та соціальні.

Трудові пенсії: за віком, по інвалідності, в разі втрати годувальника, за вислугу років.

Право на трудову пенсію мають особи, зайняті суспільно корисною працею, а саме:

- особи, які працюють на підприємствах, в установах, організаціях, кооперативах (у тому числі за угодами цивільно-правового характеру), незалежно від використовуваних форм власності та господарювання, або є членами

колгоспів та інших кооперативів, — за умови сплати підприємствами та організаціями страхових внесків до Пенсійного фонду України;

- особи, які займаються підприємницькою діяльністю, заснованою на особистій власності фізичної особи та виключно її праці, — за умови сплати страхових внесків до Пенсійного фонду України;
- члени творчих спілок, а також інші творчі працівники, які не є членами таких спілок, — за умови сплати страхових внесків до Пенсійного фонду України;
- інші особи, які підлягають державному соціальному страхуванню;
- працівники воєнізованих формувань, які не підлягають державному соціальному страхуванню, особи начальницького і рядового складу фельд'єгерської служби;
- вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти;
- особи, які стали інвалідами у зв'язку з виконанням державних чи громадських обов'язків або у зв'язку з виконанням дій по рятуванню людського життя, охороні державної, колективної та індивідуальної власності, а також по охороні правопорядку;
- особи, які здійснюють догляд за інвалідом I групи або дитиною-інвалідом віком до 16 років, а також за пенсіонером, який за висновком медичного закладу потребує постійного стороннього догляду;
- члени сімей осіб, вказаних у цій статті, і пенсіонерів з числа цих осіб — у разі втрати годувальника.

Соціальні пенсії виплачуються всім непрацездатним особам, які не мають права на трудову пенсію.

Підставою для призначення соціальної пенсії є непрацездатність і відсутність права на трудову пенсію.

Соціальна пенсія може бути призначена: інвалідам I і II груп, у тому числі інвалідам з дитинства, а також інвалідам III групи;

особам, які досягли віку: чоловіки — 60 років, жінки — 55 років; дітям — в разі втрати годувальника; дітям-інвалідам віком до 16 років.

ПЕНСІЙНИЙ ВІК

Павловська Н. В.

Право на пенсію за віком мають особи після досягнення віку 60 років за наявності страхового стажу не менше 15 років по 31 грудня 2017 року.

Починаючи з 1 січня 2018 року право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років мають особи за наявності страхового стажу:

- з 1 січня 2018 року по 31 грудня 2018 року — не менше 25 років;
- з 1 січня 2019 року по 31 грудня 2019 року — не менше 26 років;
- з 1 січня 2020 року по 31 грудня 2020 року — не менше 27 років;
- з 1 січня 2021 року по 31 грудня 2021 року — не менше 28 років;
- з 1 січня 2022 року по 31 грудня 2022 року — не менше 29 років;
- з 1 січня 2023 року по 31 грудня 2023 року — не менше 30 років;
- з 1 січня 2024 року по 31 грудня 2024 року — не менше 31 року;
- з 1 січня 2025 року по 31 грудня 2025 року — не менше 32 років;
- з 1 січня 2026 року по 31 грудня 2026 року — не менше 33 років;
- з 1 січня 2027 року по 31 грудня 2027 року — не менше 34 років;
- починаючи з 1 січня 2028 року — не менше 35 років.

Для жінок 1961 року народження і старших збільшення пенсійного віку відбувається поступово. Право на пенсію за віком у них виникає після досягнення такого віку:

Вік виходу на пенсію	Дата народження жінки
55 років	народилися до 30 вересня 1956 року включно;
55 років 6 місяців	народилися з 1 жовтня 1956 року по 31 березня 1957 року;
56 років	народилися з 1 квітня 1957 року по 30 вересня 1957 року;
56 років 6 місяців	народилися з 1 жовтня 1957 року по 31 березня 1958 року;

57 років	народилися з 1 квітня 1958 року по 30 вересня 1958 року;
57 років 6 місяців	народилися з 1 жовтня 1958 року по 31 березня 1959 року;
58 років	народилися з 1 квітня 1959 року по 30 вересня 1959 року;
58 років 6 місяців	народилися з 1 жовтня 1959 року по 31 березня 1960 року;
59 років	народилися з 1 квітня 1960 року по 30 вересня 1960 року;
59 років 6 місяців	народилися з 1 жовтня 1960 року по 31 березня 1961 року;
60 років	народилися з 1 квітня 1961 року по 31 грудня 1961 року.

У деяких випадках особи мають право вийти на пенсію до досягнення цього віку (достроково).

У разі відсутності, починаючи з 1 січня 2018 року, страхового стажу, передбаченого частиною першою цієї статті, право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 63 роки мають особи за наявності страхового стажу:

по 31 грудня 2018 року — від 15 до 25 років;
з 1 січня 2019 року по 31 грудня 2019 року — від 16 до 26 років;
з 1 січня 2020 року по 31 грудня 2020 року — від 17 до 27 років;
з 1 січня 2021 року по 31 грудня 2021 року — від 18 до 28 років;
з 1 січня 2022 року по 31 грудня 2022 року — від 19 до 29 років;
з 1 січня 2023 року по 31 грудня 2023 року — від 20 до 30 років;
з 1 січня 2024 року по 31 грудня 2024 року — від 21 до 31 року;
з 1 січня 2025 року по 31 грудня 2025 року — від 22 до 32 років;
з 1 січня 2026 року по 31 грудня 2026 року — від 23 до 33 років;
з 1 січня 2027 року по 31 грудня 2027 року — від 24 до 34 років;
починаючи з 1 січня 2028 року — від 25 до 35 років.

У разі відсутності, починаючи з 1 січня 2019 року, страхового стажу, передбаченого частинами першою і другою цієї статті, право на призначення пенсії за віком мають особи після досягнення віку 65 років за наявності страхового стажу:

з 1 січня 2019 року по 31 грудня 2019 року — від 15 до 16 років;
з 1 січня 2020 року по 31 грудня 2020 року — від 15 до 17 років;
з 1 січня 2022 року по 31 грудня 2022 року — від 15 до 19 років;
з 1 січня 2023 року по 31 грудня 2023 року — від 15 до 20 років;
з 1 січня 2024 року по 31 грудня 2024 року — від 15 до 21 року;
з 1 січня 2025 року по 31 грудня 2025 року — від 15 до 22 років;
з 1 січня 2026 року по 31 грудня 2026 року — від 15 до 23 років;
з 1 січня 2027 року по 31 грудня 2027 року — від 15 до 24 років;
починаючи з 1 січня 2028 року — від 15 до 25 років.
з 1 січня 2021 року по 31 грудня 2021 року — від 15 до 18 років;

Починаючи з 1 січня 2028 року, у разі наявності 40 і більше календарних років страхового стажу, пенсія за віком признається незалежно від віку.

СТРАХОВИЙ СТАЖ

Павловська Н. В.

Страховий стаж — період (строк), протягом якого особа підлягала державному соціальному страхуванню, якою або за яку сплачувався збір на обов'язкове державне пенсійне страхування згідно із законодавством, що діяло раніше, та/або підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню і за який сплачено страхові внески.

Страховий стаж обчислюється територіальними органами Пенсійного фонду за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку, а за періоди до впровадження системи персоніфікованого обліку — на підставі документів та в порядку, визначеному чинним законодавством України.

Страховий стаж обчислюється в місяцях. Неповний місяць роботи, якщо застрахована особа підлягала загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню або брала добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, зараховується до страхового стажу як повний місяць за умови, що сума сплачених за цей місяць страхових внесків з урахуванням сум страхових внесків, спла-

чених виходячи з мінімальної заробітної плати, є не меншою, ніж мінімальний страховий внесок.

Якщо сума сплачених за відповідний місяць страхових внесків з урахуванням сум страхових внесків, сплачених виходячи з мінімальної заробітної плати, є меншою, ніж мінімальний страховий внесок, цей період зараховується до страхового стажу як повний місяць за умови здійснення в порядку, визначеному правлінням Пенсійного фонду, відповідної доплати до суми страхових внесків з урахуванням сум страхових внесків, сплачених виходячи з мінімальної заробітної плати, таким чином, щоб загальна сума сплачених коштів за відповідний місяць була не меншою, ніж мінімальний страховий внесок.

У разі якщо зазначену доплату не було здійснено, до страхового стажу зараховується період, визначений за кожний місяць сплати страхових внесків за формулою:

$$ТП = Св: В, \text{ де}$$

ТП — тривалість періоду, що зараховується до страхового стажу та визначається в місяцях;

Св — сума фактично сплачених страхових внесків за відповідний місяць з урахуванням сум страхових внесків, сплачених виходячи з мінімальної заробітної плати;

В — мінімальний страховий внесок за відповідний місяць.

Періоди роботи після призначення пенсії зараховуються до страхового стажу на загальних підставах.

Страховий стаж враховується в одинарному розмірі, крім випадків, передбачених чинним законодавством України.

Коефіцієнт страхового стажу, що застосовується для обчислення розміру пенсії, визначається із заокругленням до п'яти знаків після коми за формулою:

$$Кс = \frac{См \times Вс}{100 \% \times 12}$$

Кс — коефіцієнт страхового стажу;

См — сума місяців страхового стажу;

Вс — визначена відповідно до цього Закону величина оцінки одного року страхового стажу (у відсотках). За період участі в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1 %.

Від розміру стажу залежить:

- право особи на той чи інший вид пенсії;
- розмір призначеної пенсії.

Мінімальний страховий внесок — це сума грошових коштів, визначена шляхом множення мінімального розміру заробітної плати, установленої законом на той час, за який здійснюється розрахунок сум страхових внесків на розмір страхового внеску, установлених законом на день отримання заробітної плати (доходу) для окремих категорій застрахованих осіб (пункт 4.7. Інструкції про порядок обчислення і сплати страховальниками та застрахованими особами внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України, затвердженої Постановою правління Пенсійного фонду України від 19.12.2003 № 21—1, та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 16 січня 2004 р. за № 64/8663).

ТРУДОВИЙ СТАЖ

Павловська Н. В.

Трудовий стаж — це час трудової або іншої суспільно корисної діяльності працівника, що включає час роботи і час відпочинку та відповідно оплачується у визначеній формі, юридичне значення якого полягає в існуванні прямої залежності між тривалістю трудового стажу та розміром соціальних виплат.

Види трудового стажу: загальний, безперервний та спеціальний. Трудовий стаж може вимірюватись у днях, місяцях, роках. Будь-які види діяльності без оплати в трудовий стаж не зараховуються. Лише у передбачених законом випадках у стаж входять періоди перерв у діяльності, навіть ті, що не оплачуються (наприклад, відпустка по догляду за дитиною віком від

3 до 6 років), а також час навчання у вищих і середніх спеціальних закладах. Форма оплати діяльності не має значення: це може бути зарплата, стипендія, інші форми винагороди.

Трудовий стаж є юридичним фактом, який породжує різні види пенсійних правовідносин (за віком, з інвалідності, в разі втрати годувальника). Він має значення для визначення розмірів пенсій. Від тривалості трудового стажу залежить розмір допомоги з тимчасової непрацездатності. Правила обчислення стажу досить різні.

Загальний трудовий стаж — це сумарна тривалість трудової та іншої суспільно корисної діяльності, незалежно від перерв.

Загальний трудовий стаж має значення для призначення пенсії, надбавки до пенсії, для надання деяких видів допомог. Законом України «Про пенсійне забезпечення» встановлено, що до стажу включається будь-яка робота, на якій працівник підлягав державному соціальному страхуванню. Це означає, що до пенсійного стажу включається індивідуальна трудова діяльність, робота за цивільно-правовим договором, якщо сплачувалися внески в Пенсійний фонд та Фонд соціального страхування. У стаж роботи включається творча діяльність письменників, художників, композиторів та інших творчих працівників.

У трудовий стаж включається навчання у вищих навчальних закладах, в аспірантурі, докторантурі.

У стаж роботи при призначенні пенсії за віком включається час інвалідності в зв'язку з нещасним випадком на виробництві чи професійним захворюванням.

Зараховується у трудовий стаж і період проживання дружин військовослужбовців офіцерського складу з чоловіками в місцевостях, де була відсутня можливість їхнього працевлаштування за фахом (не більше 10 років).

Спеціальний трудовий стаж — це сумарна тривалість трудової та іншої суспільно корисної діяльності, виокремлена із загального стажу за її змістом або за умовами праці, в тому числі й кліматичними.

Вислуга років — це особливий вид спеціального стажу окремих категорій працівників, який передбачає пільгове пенсійне забезпечення у зв'язку з утратою професійної працездатності й виходом на пенсію до настання віку, який дає право на пенсію за віком. Пенсія призначається як компенсація втраченої працездатності за професією.

Неперервний трудовий стаж — це тривалість останньої неперервної діяльності працівника на тому самому підприємстві, в установі, організації, в який може зараховуватися час попередньої роботи у визначеному порядку. На сьогодні неперервний стаж втратив своє попереднє значення.

Основним документом, що підтверджує трудову діяльність працівника, є трудова книжка. Запис у трудовій книжці є доказом трудової діяльності у тому випадку, коли він зроблений на підставі документів.

Крім трудової книжки, доказом трудового стажу можуть бути інші документи, видані за місцем роботи або архівними установами: довідки, виписки з наказів, особові рахунки і відомості на видачу зарплати, архівні довідки, членські квитки профспілки тощо.

ФОРМУЛА НАРАХУВАННЯ ПЕНСІЙ

Павловська Н. В.

Інструменти, якими володіє держава, занадто великі для невеликих завдань і занадто маленькі для великих.

Льюїс Лафем

Розмір пенсії в Україні (з 1 жовтня 2017 року) розраховується на підставі ст. 40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» за формулою:

Розмір пенсії = $C_3 \times I_{k3} \times K_3$, де

C_3 — розмір середньої заробітної плати в Україні за три роки перед зверненням за призначенням пенсії (при пере-

рахунку з 1 жовтня — 3 764,40 гривні — середня зарплата за 2014, 2015 і 2016 роки).

$I_{кз}$ — індивідуальний коефіцієнт заробітної плати (сума коефіцієнтів заробітної плати за кожний місяць за період, який увійшов в розрахунок, поділена на кількість місяців в цьому періоді, тобто середній показник).

K_c — коефіцієнт страхового стажу, який визначається як множник тривалості років стажу роботи особи на величину оцінки одного року страхового стажу. Величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1,35, а з 1 січня 2018 року і при осучасненні пенсій з 1 жовтня — становить 1.

Індивідуальний коефіцієнт заробітної плати

$$I_{кз} = C_k : K, \text{ де}$$

C_k — сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу) за кожний місяць ($K_{з1} + K_{з2} + K_{з3} + \dots + K_{зн}$);

K — страховий стаж за місяці, які враховано для визначення коефіцієнта заробітної плати (доходу) застрахованої особи

Місяці, які враховують для визначення коефіцієнта $I_{кз}$: весь період страхового стажу починаючи з 1 липня 2000 року та за бажанням пенсіонера та за умови підтвердження довідки про заробітну плату первинними документами або в разі, якщо страховий стаж починаючи з 1 липня 2000 року становить менше 60 місяців, для обчислення пенсії також враховується заробітна плата (дохід) за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд по 30 червня 2000 року незалежно від перерв (дозволяється виключити до 10 % «невигідних» місяців з розрахунку).

Коефіцієнт страхового стажу

Для обчислення пенсії розраховується коефіцієнт страхового стажу, який напряму залежить від кількості відпрацьованих особою місяців.

Формула розрахунку коефіцієнту страхового стажу:

$$K_c = C_m \times V_c / 100 \% \times 12, \text{ де}$$

K_c — коефіцієнт страхового стажу,

C_m — сума місяців страхового стажу,

Вс — визначена величина оцінки одного року страхового стажу (у відсотках, до кінця 2017 року — 1,35 %, починаючи з 1 січня 2018 року і при осучасненні пенсій — 1 %).

Так, наприклад: якщо людина має страховий стаж 40 років:

Коефіцієнт стажу з величиною оцінки одного року 1,35 % = $(480 \text{ (місяців)} \times 1,35 \%) / (100 \% \times 12 \text{ (місяців)}) = 0,54$.

При перерахунку з 1 жовтня = $(480 \times 1 \%) / (100 \% \times 12) = 0,4$.

Отож, якщо у Вас 15 років стажу, то коефіцієнт для осучаснення пенсії становитиме 0,15; 25 років — 0,25, а якщо, до прикладу 20 років і 8 місяців, то — 0,20667 (округлюється до 5 знаків після коми).

Приклад розрахунку розміру пенсії за віком чоловіку в 60 років до реформи:

Розмір пенсії було обчислено із заробітної плати за період з 01.01.1991 р. по 31.12.1995 р. та з 01.07.2000 року по 30.06.2014 рік.

Індивідуальний коефіцієнт заробітної плати (Ікз) становить 1,69053.

Він розраховувався діленням суми коефіцієнтів заробітку на кількість періодів, зазначених в довідці про заробітну плату, а саме $278,93780$ (сума коефіцієнтів зарплати після оптимізації) / 165 (місяців заробітку) — коефіцієнт заробітку дорівнює 1,69053.

Середньомісячний заробіток для обчислення пенсії розраховувався із застосуванням середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України за 2011—2013 роки — 2700,98 грн. і становить $2700,98 \text{ грн} \times 1,69053 = 4566,09 \text{ грн}$.

Страховий стаж становить 40 років 0 місяці, або 480 місяців.

Коефіцієнт страхового стажу (Кс) — 0,40000.

Для розрахунку пенсії необхідно розмір заробітку, з якого обчислено пенсію, помножити на коефіцієнт стажу (Кс), який розраховується таким чином:

$$K_c = 480 / (12 \times 100) = 0,40000$$

Згідно Закону України «Про державний бюджет з 01.10.2008 року коефіцієнт страхового стажу було збільшено на 1,35 %, він становить— 0,54000.

Розрахувавши дві основні складові для визначення пенсії, ми отримуємо: 4566,09 грн (середньомісячний заробіток для обчислення пенсії) $\times$ 0,54000 (коефіцієнт стажу) = 2465,69 грн (основний розмір пенсії за віком). Плюс за кожен рік страхового стажу понад 35 років у чоловіків та 30 років у жінок основний розмір пенсії збільшується на 1 % основного розміру пенсії, обчисленої відповідно до ст. 27 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», але не більше ніж на 1 % мінімального розміру пенсії за віком.

Доплата за понаднормований стаж (5 років) становить 47,45 грн (949 грн. (прожитковий мінімум) $\times$ 5 років (5 років понад 35 років).

До виплати отримуємо: загальний розмір пенсії в сумі 2513,14 грн.

На сьогоднішній день, після змін у пенсійному законодавстві, для нарахування пенсії потрібні дві основні складові: Ікз і K_c (без урахування кратності 1,35).

Його індивідуальний коефіцієнт заробітної плати Ікз = =1,69053.

Коефіцієнт страхового стажу K_c (за повних 40 років стажу) = 0,40000.

Показник середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України за 2014—2016 роки, — 3764,40 грн.

Основний розмір пенсії з 1 жовтня 2017 року = 3 764,40 $\times$ 1, 69053 $\times$ 0,40000 = 2545,53 грн.

Доплата за понаднормований стаж 5 років понад 35 = 14,52 (прожитковий мінімум з 1 жовтня 2017 року) $\times$ 5 = 72,6 грн.

До виплати розмір пенсії з 1 жовтня = 2545,53 + 72,6 = = 2618,13 грн.

ДОСТРОКОВА ПЕНСІЯ

Павловська Н. В.

В Україні встановлено єдиний вік для виходу на пенсію як для чоловіків, так і для жінок — 60 років. У той же час у деяких випадках особи мають право вийти на пенсію достроково, зокрема:

— жінки згідно норм Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;

— особи за 1,5 року до досягнення пенсійного віку;

— по раніше діючому законодавству України:

— особи у зв'язку з особливим станом здоров'я (хворі на гіпофізарний нанізм (ліліпути), диспропорційні карлики, інваліди по зору I групи — сліпі та інваліди з дитинства I групи);

— жінки, які народили п'ятеро або більше дітей і виховали їх до шестирічного віку, і матері інвалідів з дитинства, які виховали їх до цього віку;

— особи, які мають право на пенсію за вислугу років;

— особи, які мають право на пільгові пенсії;

— особи, які були учасниками ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС або є потерпілими від Чорнобильської катастрофи відповідно до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

— особи, які працювали на Чорнобильській атомній електростанції до моменту зняття її з експлуатації та вивільняються у зв'язку із закриттям ЧАЕС відповідно до Закону України «Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблока цієї АЕС на екологічно безпечну систему»;

— окремі категорії осіб із числа учасників антитерористичної операції відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо пенсійного забезпечення окремих категорій осіб із числа учасників антитерористичної операції» від 18.10.2016 № 1683-VIII.

Достроково призначені пенсії за віком з урахуванням норм Закону України «Про зайнятість населення» та Закону України

«Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» у період до досягнення загальнозстановленого пенсійного віку, встановленого ст. 26 Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», працюючим пенсіонерам не виплачується.

ПЕНСІЯ ПО ІНВАЛІДНОСТІ

Павловська Н. В.

Пенсії по інвалідності призначаються в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату здоров'я, внаслідок:

- трудового каліцтва або професійного захворювання;
- загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства).

Пенсії по інвалідності призначаються незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу чи після припинення роботи.

Залежно від ступеня втрати здоров'я інваліди поділяються на три групи.

Пенсії по інвалідності внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання призначаються незалежно від стажу роботи.

Пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання призначаються при наявності такого стажу роботи на час настання інвалідності:

	Стаж роботи (в роках)
До досягнення 23 років	1
від 23 років до досягнення 26 років	2
від 26 років до досягнення 31 року	3
від 31 року до досягнення 36 років	5
від 36 років до досягнення 41 року	7
від 41 року до досягнення 46 років	9
від 46 років до досягнення 51 року	11
від 51 року до досягнення 56 років	13
від 56 років до досягнення 61 року	14
від 61 року і старші	15

Інвалідність вважається такою, що настала внаслідок трудового каліцтва, якщо нещасний випадок, який спричинив інвалідність, стався (крім випадків протиправного діяння):

— при виконанні трудових обов'язків (у тому числі під час відрядження), а також при здійсненні будь-яких дій в інтересах підприємства або організації, хоча б і без спеціального доручення;

— по дорозі на роботу або з роботи;

— на території підприємства, організації або в іншому місці роботи протягом робочого часу (включаючи і встановлені перерви), протягом часу, необхідного для приведення в порядок знарядь виробництва, одягу тощо перед початком або після закінчення роботи;

— поблизу підприємства, організації або іншого місця роботи протягом робочого часу (включаючи і встановлені перерви), якщо перебування там не суперечило правилам внутрішнього трудового розпорядку;

— при виконанні державних або громадських обов'язків;

— при виконанні дій по рятуванню людського життя, по охороні державної, колективної та індивідуальної власності, а також по охороні правопорядку.

Пенсії по інвалідності призначаються в таких розмірах:

інвалідам I групи — 70 процентів;

інвалідам II групи — 60 процентів;

інвалідам III групи — 40 процентів заробітку.

ПЕНСІЯ У ВИПАДКУ ВТРАТИ ГОДУВАЛЬНИКА

Павловська Н. В.

Закон України «Про пенсійне забезпечення» регламентує, що право на пенсію в разі втрати годувальника мають непрацездатні члени сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні. При цьому дітям пенсії призначаються незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника. Батьки і чоловік (дружина) померлого, які не були на його утриманні, та-

кож мають право на пенсію, якщо згодом втратили джерело засобів до існування.

Непрацевдатними членами сім'ї вважаються:

- діти, брати, сестри й онуки, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали інвалідами до досягнення 18 років, при цьому брати, сестри й онуки — за умови, якщо вони не мають працевдатних батьків;
- батько, мати, дружина, чоловік, якщо вони є інвалідами або досягли пенсійного віку, встановленого Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;
- один з батьків, або чоловік (дружина), або дід, бабуся, брат чи сестра, незалежно від віку і працевдатності, якщо він (вона) зайнятий доглядом за дітьми, братами, сестрами чи онуками померлого годувальника, які не досягли 8 років, і не працює;
- дід і бабуся — в разі відсутності осіб, які за законом зобов'язані їх утримувати.

Пенсії в разі втрати годувальника призначаються на кожного непрацевдатного члена сім'ї в розмірі 30 процентів заробітку годувальника, але не менше соціальної пенсії, встановленої для відповідної категорії непрацевдатних. На дітей, які втратили обох батьків (круглих сиріт), а також на дітей померлої одинокі матері пенсія на кожну дитину не може бути меншою від двократного розміру соціальної пенсії. Сім'ям, до складу яких входять діти, які втратили обох батьків (круглі сироти), пенсія обчислюється із загальної суми заробітку обох батьків.

ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ

Павловська Н. В.

Якщо держава могутня, вона нас розчавлює. Якщо держава слабка — ми загинули.

Поль Валері

Структура пенсійного страхування складається із таких частин:

солідарна система: загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного Фонду України.

накопичувальна система: загальнообов'язкове державне пенсійне страхування базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат. Перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду запроваджується починаючи з року, в якому буде забезпечено бездефіцитність бюджету Пенсійного фонду України.

Учасниками накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є особи, що підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яким на дату запровадження перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду виповнилося не більш як 35 років та які сплачують внески/за яких сплачуються внески до накопичувальної системи пенсійного страхування.

Страхові внески до Накопичувального пенсійного фонду є складовою частиною єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, сплаченого учасниками накопичувальної системи пенсійного страхування, і підлягають спрямуванню до Накопичувального пенсійного фонду в таких розмірах: у рік запровадження перерахування — 2 відсотки бази нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановленого для таких учасників, кожного наступного року — у розмірі, збільшеному на 1 відсоток, до досягнення 7 відсотків і подальшої сплати у зазначеному розмірі.

система недержавного пенсійного забезпечення базується на умовах добровільної участі громадян, роботодавців або їх об'єднань у формуванні пенсійних виплат. Умови та порядок формування цих накопичень визначені в Законі України «Про

недержавне пенсійне забезпечення», прийнятому водночас із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Солідарна система дозволяє призначати пенсії за віком, по інвалідності, у разі втрати годувальника, а також надаватимуться соціальні послуги (допомога на поховання).

Одним з головних моментів є формула розрахунку пенсій, що забезпечує пряму залежність їхнього розміру від заробітку, з якого сплачувалися страхові внески, та страхового стажу — періоду, протягом якого сплачувалися ці внески. Тривалість періоду, за який враховується заробіток для обчислення розміру пенсії, визначатиметься залежно від того, який варіант обчислення розміру пенсії обрано застрахованою особою. Така формула передбачає врахування для обчислення пенсій заробітку, осучасненого стосовно середньої заробітної плати. Важливо, що формула обчислення пенсій не має обмеження їхнього максимального розміру. При цьому буде існувати інший варіант обчислення розміру — за двоскладовою формулою (розмір пенсії складатиметься з двох частин: частина пенсії, яка припадає на період стажу до набрання чинності закону, тобто за нормами і правилами, що передбачені Законом України «Про пенсійне забезпечення», та частина, що припадає на період страхового стажу після набрання чинності закону). Крім того, законом визначено норму щодо здійснення регулярної індексації пенсій відповідно до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення».